

UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
FILOZOFICKÁ

KAŽDODENNÍ ŽIVOT ARISTOKRACIE VE 20. A 21. STOLETÍ: IDENTITA, PAMĚŤ, TRANSFORMACE

Ústav historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice 4. prosince 2024 pořádá XII. adventní kulatý stůl zaměřený na problematiku každodenního života aristokracie v českých zemích ve 20. a 21. století.

Aristokracie jako téma historického výzkumu se v posledních letech obecně těší značnému zájmu historiků. Platí to i pro problematiku dějin šlechty ve středoevropském prostoru po pádu monarchií. Výzkum se však doposud koncentroval primárně na politické a hospodářské dějiny, zatímco všední život urozených nebyl podroben hlubší analýze.

Od konce první světové války již aristokracie nedisponovala legislativně ukotveným výlučným postavením a většina z dosavadních pilířů její identity zmizela. Jak se jí tedy podařilo v rámci pluralizující se společnosti meziválečného období zůstat distinktivní skupinou? Izolovala se v rámci své rodiny, v širším i užším smyslu slova – zkrátka „mezi svými“. Rodina ji zprostředkovávala potvrzení šlechtického původu, které postrádala ve svém okolí a udržovala při životě specifickou skupinovou identitu. Paměť elitního postavení pro ni byla nepostradatelná v době, kdy byla její identita zásadně zpochybňována.

Domníváme se, že hlubší reflexe praktik každodenního života, které jsou reprezentativní pro období po pádu habsburské monarchie, může přinést porozumění svébytnému myšlenkovému světu a motivacím šlechtických aktérů a pomoci s nalézáním odpovědí na dosud nezodpovězené otázky. Byl vznik Československé republiky a s ním spojená ztráta sociálního, symbolického i ekonomického kapitálu pro aristokracii přelomem, jemuž přizpůsobovala svůj tradiční životní styl nebo tato změna přišla s koncem druhé světové války? A dokázala na něj navázat po zhroucení komunistického panství a restituci rodových majetků?

Jakým způsobem ovlivnily politické změny a transformace sociálních polí uplatňování sňatkových strategií a pravidel endogamie? A jak se v průběhu 20. století proměnila role ženy – šlechtičny? Lze tyto proměny sledovat například ve výchově aristokratických dětí?

Na konferenci jsou vítány konferenční a diskusní příspěvky zaměřené na každodennost aristokratické společnosti a proměny její sociální praxe v letech 1918–1948, 1948–1989 a po roce 1989, založené na primárním archívním, jakož i orálně historickém výzkumu. Pozornost může být zaměřena na šlechtickou společnost jejím prizmatem, jakož i na proměny obrazu šlechty ve veřejném prostoru a v dobovém tisku. Přivítáme příspěvky věnované životnímu cyklu, volnočasovým aktivitám šlechty, které naplňovaly její dny, i mnoha dalším tématům.

Cílem setkání je zaměřit užší badatelskou pozornost na dosud prakticky neprobádané téma všedního života někdejších rodových elit v moderní společnosti 20. a 21. století, podnítit diskusi a sdílet výzkumná východiska a zkušenosti.

Ústav historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice
si vás dovoluje pozvat na

XII. adventní kulatý stůl

na téma

**KAŽDODENNÍ ŽIVOT ARISTOKRACIE
VE 20. A 21. STOLETÍ:
IDENTITA, PAMĚŤ, TRANSFORMACE**

4. prosince 2024 od 9:30

**Historická budova Univerzity Pardubice,
nám. Čs. legií, místnost č. 03004**

PROGRAM

9:30 Zahájení

I. SEKCE

10:00–11:30 **Mgr. Petr Šúth** (ÚHV FF MU Brno)
„Otcí navzdory.“ Sňatková politika hraběcího rodu Larisch-Mönnichů (nejen) po roce 1918

Mgr. Martina Borovičková (ÚHV FF Univerzita Pardubice)
Šlechtic úředníkem. Gustav Swéerts-Sporck, administrátor Hospitální nadace Františka Antonína Sporcka po roce 1918

Mgr. Petr Steiner (ÚHV FF MU Brno)
Každodenní život starého šlechtice v nové době: hrabě František Josef II. Silva-Tarouca (1858–1936)

11:00–11:20 Coffee break

II. SEKCE

11:30–13:00 **PhDr. Miloš Hořejš, Ph.D.** (Národní technické muzeum, Praha)
Změny způsobů trávení volného času v prostředí středoevropských šlechtických rodů po roce 1918 na příkladu cestování

Mgr. Zdeněk Bezecný, Ph.D. (UMPRUM v Praze)
„Šlechtu nedělají tituly a majetek, ale rozdíl.“

Mgr. Dita Homolová, Ph.D. (ÚHV FF UPCE)
Dětství a dospívání a proces socializace aristokratů a aristokratek v letech 1918–1948

13:00–14:00 Oběd

III. SEKCE

14:00–15:30

Mgr. Jan Koumar, Ph.D.
Každodenní život rodiny Eduarda Mensdorff-Pouilly ve válečných letech 1939–1945

doc. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D.
Šlechta v exilu aneb musela jsem se naučit vařit

Mgr. Zdeněk Hazdra, Ph.D.
„Pánové, my se jednou vrátíme...“ Aneb Co pro šlechtu znamenal a znamená domov?

Závěr

ANOTACE

Mgr. Petr Šúth (online)

„Otcí navzdory.“ Sňatková politika hraběcího rodu Larisch-Mönnichů (nejen) po roce 1918

Příspěvek se zabývá hraběcí rodinou Larisch-Mönnichů, usazenou na Karvinsku, a jejich sňatkovou politikou – zejména – v 1. pol. 20. století. Hlavní pozornost bude zaměřena na období po roce 1918, kdy vedení rodinného impéria převzal Johann Larisch-Mönnich (1872–1962). Referát bude vycházet primárně z dobových pramenů a výpovědí pamětníků. Záměrem je na příkladu konkrétní hraběcí rodiny nastínit, jak se příslušníci dřívější aristokratické společnosti stavěli k (ne)rovnorodým sňatkům po zániku Habsburské monarchie, zda u nich ve zkoumaném období došlo k významnější názorově proměně, případně jaké motivace hrály roli u zkoumaných členů rodiny při výběru jejich protějšku.

Mgr. Martina Borovičková (ÚHV FF UPCE)

Šlechtic úředníkem. Gustav Swéerts-Sporck, administrátor Hospitální nadace Františka Antonína Sporcka po roce 1918

Konec první světové války a vznik Československa bezpochyby představovaly pro šlechtu zásadní mezník. Co když se však rodové bohatství a vlastnictví sídel rozplynulo už během 19. století? Co když postupnou pauperizací zmizel ekonomický i sociální kapitál a jediné, co zůstalo k záchraně byl kapitál symbolický v podobě slavného jména a zašlého hraběcího erbu nad budovou stále funkční Hospitální nadace F. A. Sporcka v Kuksu? Cílem tohoto příspěvku je přiblížit každodenní život zchudlého hraběte Gustava Alfonse (1853–1933) jako hlavy rodu Swéerts-Sporcků, který už od roku 1912 zastával místo státního úředníka – administrátora nadačního ústavu a kterého rok 1918 zastihl jako velitele rezervní nemocnice Červeného kříže v Kuksu.

Mgr. et Mgr. Petr Steiner (FF MUNI Brno)

Každodenní život starého šlechtice v nové době: hrabě František Josef II. Silva-Tarouca (1858–1936)

Příspěvek se bude zabývat dějinami každodenního života šlechtice v období první republiky. Pro tyto účely byla vybrána osobnost hraběte Františka Josefa II. Silva-Taroucy (1858–1936). I když tento šlechtic nedosáhl velkého věhlasu na politickém poli jako jeho mladší bratr Arnošt, přesto jeho osobnost může vzbuzovat zájem, a to s ohledem na pestrou paletu jeho soukromých aktivit, které se rozvinuly v období, kdy šlechtická společnost ztratila své výsadní postavení. Můžeme o něm mluvit jako o nadaném malíři, chovateli koní, amatérském archiváři či historikovi. Referát s ohledem na zpracování tématu bude vycházet převážně z archivních pramenů, které tvoří osobní diáře a korespondence hraběte. Pozornost bude věnována také jeho zálibám, které naplňovaly běžný život bývalého šlechtice v nové době a mohly mu pomoci oživit vzpomínky na minulé časy.

PhDr. Miloš Hořejš, Ph.D. (NTM Praha)

Změny způsobů trávení volného času v prostředí středoevropských šlechtických rodů po roce 1918 na příkladu cestování

I když po roce 1918 šlechta v politickém životě nehrála žádnou významnější roli, stále náležela k sociální elitě první republiky. Část, nyní již bývalé šlechty se za první republiky udržela v popředí společenského života Prahy. Ve 20. až 40. letech 20. století řada aristokratů určovala „tón“ – a to především v životním stylu, v módě, ve sportu či v cestování. Stačí nahlédnout do kulturních rubrik společenských týdeníků či měsíčníků této doby. Šlechta se ze společenského života nevytratila, naopak, byla hojně napodobována nově vytvářenými elitami státu. I bez oficiálně zrušených, avšak ve společenském styku uznávaných titulů zůstávala v republice ozdobou plesů a početných dobových společenských „party“. Zaujímal přední postavení ve všech sportovních spolcích, které vyjadřovaly luxus a reprezentaci jako byl jachting, autoklub, letecký klub, ale i šermířské školy a jezdecké jednoty, golf, lyžování, tenis). Pro šlechtu zůstávalo i cestování stejně jako různé společenské aktivity i v této době bytostnou součástí jejich životního stylu. „Šlechtický“ rok byl stále složen z návštěv rodinných sídel, bližších i vzdálenějších příbuzných, bližších i vzdálenějších letních destinací a podzimních honů. Těžko sice můžeme kvantifikovat počet podniknutých cest před rokem 1918 respektive 1914 po těchto zlomových rocích. Nicméně disponujeme poznatky, které nám změny v této tradiční aktivitě šlechty mohou ilustrovat.

Mgr. Zdeněk Bezecný, Ph.D. (UMPRUM Praha)

„Šlechtu nedělají tituly a majetek, ale rozdíl.“

Šlechta v českých zemích po zániku monarchie ztratila, kromě mocenského postavení, také tradiční prostor, v němž mohla prezentovat svou společenskou exkluzivitu. Aristokracie přestala být společenskou realitou a stávala se „sebe popisem“. Pokusem o vymezení znaků důležitých pro tuto sebe prezentaci v období 1. republiky bude přednesený příspěvek. Tradiční symboly „šlechtictví“ (urozenost, starobylost) se propojovaly se svěbytným životním stylem, který někdy nacházel průnik s kulturou nových elit.

Mgr. Dita Homolová, Ph.D. (ÚHV FF UPCE)

Dětství a dospívání a proces socializace aristokratů a aristokratek v letech 1918–1948

Příspěvek se zaměří na způsoby výchovy a vzdělávání, socializační strategie, jakož i trávení volného času a rodinné vztahy v době, kdy aristokracie nacházela možnost sebeidentifikace již jen v rámci užší i širší šlechtické rodiny. Klade si otázku, jakým způsobem bylo do výchovných strategií implementováno vědomí sociální exkluzivity a jakou roli v nich sehrávala kolektivní paměť aristokracie. Jak šlechta předávala potomkům specifickou skupinovou identitu v etapě, kdy byla zásadně zpochybňována a ohrožována? Problematika bude nazírána na základě analýzy deníků a korespondence Karla VI. Schwarzenberga, Marie Elisabeth Salm-Reifferscheidtové, Marie Theresie Kálnokové a Blanky Trautmannsdorfové.

Mgr. Jan Koumar, Ph.D. (FHS UK Praha)

Každodenní život rodiny Eduarda Mensdorff-Pouilly ve válečných letech 1939–1945

Příspěvek je mikrosociologickou sondou do každodenního života jedné šlechtické rodiny ve válečných letech 1939–1945. Jde o rodinu mladšího syna rodu, hraběte Eduarda Mensdorff-Pouilly (1900–1966) a jeho manželky, hraběnky Giseldy rozené Collalto e San Salvatore (1902–1983), o rodinu, která se jen minimálně účastnila politického života, zpočátku nedržela žádné rodové majetky, a teprve od roku 1942 začala spravovat statek v Nečtinách (Preitenstein), který se v protektorátním období stal součástí Německé říše. Jádrem příspěvku je to, co Alfred Schütz nazýval *Lebenswelt*, tedy žitý či přirozený svět a jeho vztah k *Umwelt*, tedy ke světu bezprostředního okolí rodiny. Pozornost je proto věnována jednak způsobu bydlení a každodenní činnosti rodiny v Kněžicích, Jihlavě, a nakonec v Nečtinách, dále pak způsobům výchovy a vzdělávání šesti dětí, rodinným přátelům a společenskému životu, který na všech uvedených místech vedli. Dále však i volnočasovým aktivitám, jako byl lov, cestování, literární činnost, kulturní život a v neposlední řadě též péče o zdraví členů rodiny. Realita válečných let je pro příspěvek spíše rámem, ovlivňujícím rodinný *Lebenswelt*, nicméně určujícím majetkové, životní i rodové strategie.

doc. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D. (KH FF UPOL)

Šlechta v exilu aneb musela jsem se naučit vařit

První československá republika se snažila vymazat šlechtu z politického, společenského i ekonomického veřejného života, jako sociální skupinu se svými specifickými sociálními praktikami se jí však nepodařilo zcela zlikvidovat. Po druhé světové válce se mnozí příslušníci české šlechty v důsledku změny režimu ocitají v exilu a emigraci. Jak šlechta v exilu zacházela s vědomím své sociální výlučnosti? Jak se změnil její každodenní život a jaké praktiky považovala za důležité dále rozvíjet a udržovat? Příspěvek se bude věnovat každodennosti šlechty v exilu na základě rozhovorů s příslušníky a příslušnicemi české šlechty.

Mgr. Zdeněk Hazdra, Ph.D.

„Pánové, my se jednou vrátíme...“ Aneb Co pro šlechtu znamenal a znamená domov?

Příspěvek přinese zamyšlení nad vztahem představitelů šlechty k rodné zemi. Na příbězích vybraných osobností otevře otázky spojené s domovem a vlastí: Jaký význam těmto pojmům (hodnotám) přisuzovaly a jakou roli v jejich životech hrály? A jak se to projevovalo v jejich každodenních osudech v časech komunistické diktatury, v letech exilu a v neposlední řadě v polistopadové demokratické etapě dějin našeho státu?

UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
FILOZOFICKÁ